

TOPIC: COSMETIC.
 INFORMANT: NAOMI SOKIDRAU
 (F. 50 YEARS)
 PLACE OF ORIGIN: NABUKERU YASAWA.
 PLACE OF INTERVIEW: NABUKERU.
 DATE: JUNE 1985
 INVESTIGATOR: WILLIE DARI.
 n.

Vinaka vakalevu ratu tau, e na nomuni vinakata, meu mai vakarai
 taka na ka ni sasauni. Au vinakata ga meu vakaraitaka vei kemuni,
 na kena tekivutaki mai e na kena benai na drau ni ulu. E so na
 i bena e va oqo na kena i vakarau,,e so beka na ulu e sega soti
 ni kaukauwa sara vakavinaka, oqo na ulu waiwaia. E sa qai dau
 caka me qali, qali oqo, me kau mai na lase, na qele damu, qai kena
 wai na niu damu. Beti mai na niu damu, mai tukutuku na kulina,
 qai loba, lona oti, e sa qai vakawai kina na qele damu, vata kei
 na lase, e sa qai uli vata tu. Oti, e sa qai qali na ulu. Qali
 saraga vakavinaka, me sa qali vata kei na qele damu kei na lase.
 Qai vakabogiva taki, ni sa oti, e sa qai kau i wai, me lai nunu.
 Na nunu oqo, e sega ni ka ga ka lai nunu. E tauri saraga na vokete,
 me sui toka kina, me rawa ni tasere na ulu. Ni sa kaukauwa sara

tu ni sa bogi va. Oti o ya, e sa tasere vakavinaka, sa na cabe mai na kena marama, ka sa na curu sara mai ki vale. E sa na tekivu sara me sa na mai benai e na so na kau. Na kau o ya, e so e vakayagataka na maqo, na tabani maqo, e lai ta mai. Ta mai, ka lai saqa sara. Saqa, mai biu e na dua na beseni, ka sa mai lumuci sara, me rawa ni vinaka kina na drauni ulu, e sa kaukauwa rawa tu e na lase, kei na qele damu. Ke sega ni caka na ka va o ya, e na rawa ni cavuru na ulu, ni sa caka oti tu na lase, vata kei na qele. Mai lumuci tiko yani na ka o ya, e so e na mai vakayagataka na maqo, e so na dabi, e tolu tiko na kena mataqali. Ni oti tale e macawa dua, sa oti o ya, sa qai dua na siga, e sa qai tukuni va oqo, kevaka e vinakati me damu, e na oti ga, e na qai biu tale yani na qele damu, me kena i vakamalumu, me sa kua na lase. Ni sa lai lumu ga o ya, e sa na lai damu sara tu. Ke o vinakata me loaloa, e na qai lai tauri mai na manawi. Na manawi o ya, e na qai mai lumuci talega, veitalia ni sa toka yani na maqo, na dabi, e so tale na kau e ra tu, e so e vakayagataka na dogo, me benai talega. Ia, e sa kena i vakaloaloa taki talega na manawi. Mai caka e na manawi, oti, e sa qai lai kau mai na qele loaloa, ya me qai biu vata kei na manawi. E sa qai lai uli, ni lai uli o ya, e sa totoka saraga. E taura ruarua, na kaukauwa, kei na loaloa, ia e siliva na drau ni ulu, ni sa seru oti tu. Oti ga o ya, e sa kena gauna me sa sere, e sa qai sere ga, o koya na kena e sa qali rawa tu. Me sere sara me oti, sa qai sili. Ia ni seru o ya, e na sega ni rawa ni cavuru, ni sa toka kina, na ka bulabula o ya. Me vaka na maqo, kei na kena i ukuuku tucoko, me

vaka na manawi, vata kei na qele loaloa. Oti ga tau, e sa na vinakati sara me lumu, sa seru sara sara, ka sa na lumu. E na lumu waiwai niu ga, ia ke so na waiwai ni niu, e sa na lumu sara, sa duatani na kena kaukauwa vinaka, kei na totoka ni draunni ulu. E tavasa vinaka tu, ka sega ni rawa ni cavuru. Ni sa tiko taucoko kina, na ka au tukuna tiko oqo vei kemuni. I kea, ni so na siga e via vakaukauwa taki, e sa na mai caka e so na qereqere, e sa na mai tukituki e so na draunikau lalai, e dau tu e na, au sega mada ni kila, e ra dau vakayagataka beka vakalelevu, se sega. Qai dau loba na niu, me sa qai dau biu tiko yani kina. E taura talega na kaukauwa, na kaukauwa, na bulabula, e sega ni rawa ni cavuru. Ko ya, na kena i vakamacala au taura rawa, o ni vinakata meu vakamacalataka, me baleta na drau ni ulu. Na ka oqo e toka ruarua kina, na drau ni ulu malumalumu, e na rawa ni caka vaka kina. Na drau ni ulu e maquru, e na rawa ni caka vaka kina. Ni sere, e kaukauwa vakavinaka, qai sega ni rawa ni cavuru. O ya ga nai vakamacala au taura rawa, me baleta na ka ni sasauni.

-- O ni vakamacalataka tiko me baleta na qali ni ulu Naomi. E rawa beka ni o talanoataka, se o rawa ni vakamatatataka vei ira na gone ka ra na rogoca na nomu i talanoa, na kena qali toka na ulu, me qai caka tiko nabena vaka oqo?

Vinaka tau, na bena va o ya, e tauri ga na ulu, ka tauri mai na ulu, ka wasei toka ga vakalalai, eda sega ni wilika rawa. Na levu ga ni ka e tauri toka, me qai caka tiko. Qai qali kei na sini dodo, me rawa ni qali me lako sobu. Tonia ga o ya, tonia sara kei na so na lase, vata kei na qele damu, ko e sa uli rawa tu. E

na caka tiko na ka o ya, me yacova sara ni sa oti na drau ni ulu.

-- Na cava beka na i naki naudamu o ni tukuna tiko oqo, na kena wai, e vakaukauwa taka na ulu se e vakakauwataka na qali ni ulu?

¶ vakaukauwa taka sara ga na drau ni ulu, me sota vata kei na lase, kei na qele damu ga, me vakamalumutaka. O rau oqo e rau sota vata, na wai ni niu, kei na qele damu. Na kabe ~~hu~~ niu damu, me tukituki, qai kena wai.

-- Tau, o ni tukuna toka oqori, na qali ni ulu oqori, e vakabogi va.

E rawa beka ni o ni tukuna vei au, na qali oqo, e na caka saraga me siga va na kena caka tiko, se e na lai biu tu me siga va?

E sega ni taura e dua na siga na kena qali tiko, e totolo. E sa na qai biu toka ga, me kaukauwa vinaka. E curuma vinaka na drau ni ulu na lase, vata kei na qele, me tasere vinaka kina.

-- Na kena biu tiko na ulu oqo me bogi va, e rawa beka ni o na tukuna vei au, na cava beka e na caka toka e na loma ni maliwa, ni bogi dua ki na bogi va?

Io, vinaka sara na taro oqori tau. Na bogi va o ya, e na lai kari na niu, kari na niu qai loba toka. Ni sa loba oti, na kena wai, me qai biu toka e na dela ni ulu ko e sa qali rawa tu. Me rawa ni lako tu, ka me taura tale tiko ga na bulabula, ke sa mani biu tu ga na lase, kei na wai ni niu, e sa na viavia leqa toka. Qai dau biu tu ga e na dela ni qele, Ia e na sega soti ni dua na ka, ni sa navaka e simede tu, na qali ko e sa tiko o ya.

-- Tau, na nomuni tukuna toka oqo na maqo, e na vakayagataki na kulini maqo se na taba ni maqo?

E na vakayagataki talega na taba ni maqo, me lai voci ga mai, ka

mai tukituki. Tukituki sara ga o ya, e sa qai saqa. Saqa saraga o ya, e sa qai vakabatabata taki, e sa qai tonisua saraga na ulu. E vakatalega kina na tolona, na tolona, e lai kau talega mai, e lai caka talega mai, mai tukituki, ka saqa talega.

-- E vakacava na manawi?

Na manawi, na drau ga ni kau. E yacana ga na manawi, e lai kau ga mai, mai saqa. Mai saqa ga, liliwa, e sa ra qai mai tawatawa tu e na tavaya. Oqo, e sa vaka saraga na bena loaloa e tu oqo, ia oqo e mamaca, ko e da mai bena tu oqo. Ko e caka mai e na ka vakavalagi. Ia, na manawi, e sa tawa ga, e sa loaloa sara tu.

-- Kevaka e da via vakaloaloa taka na uluda, e da sa na rawa ni vaka yagataka saraga na manawi?

Io. E sa tauri saraga, sova e na beseni, e sa lumuci talega.

-- I tau, me vaka ni o ni tukuna tiko na dogo, e navakayagataki na drauna, se na tolona, se nawakana?

E vakayagataki talega na tolona, e na tukituki talega ka saqa, e tauvata saraga o iratou oqo.

-- Tau, vei ira na marama e na gauna e liu. Na cava beka o ni rogoca, e tiko ga na gauna, me ra benabena kina, se na gauna ga e ra sa via bena kina, me ra sa bena? Se e ra na waraka sara na gauna ni soqo, me ra qai bena toka?

E vinaka sara na nomuni taro oqori tau. Ke sa va tu o ya, au dau vakila, ni sa dau dua tiko na soqo, me sa tukuni tiko mai na solevu, se me dua na soqo vakavanua, e sa dau caka sara ga na cakacaka va oqo. Me sa vinakati me sa na rairai vinaka, e sa na qali saraga.

E so, e dau tiko tale e dua na kena cakacaka, me wase ga, e tauri ga na qele kei na lase, me wase sara toka ga, benai ga. Tauri ga na ulu, wase toka vakalailai, na siga ga e caka kina, e na nunu talega kina. O ya, e sega soti ni kaukauwa me dede, me vaka taka ni qali, o ya, e taura ga e rua ga na macawa, e sa oti. E dau caka ga ni sa dau voleka mai na soqo, me vaka na nomuni a taroga tiko mai o ya.

-- Tau, me vaka ni daru veitalanoa oqo me baleta na ka bula, me baleti ira na noda lalai e ra na tubu mai e na dua na gauna mai muri. Me vaka ni o ni tukuna toka vei au, na kena vakayagataki toka na lase. E rawa beka ni o vakaraitaka vei ira, me ra rawa ni rogoca, na kena kau na lase oqo, e kau mai vakacava, e mataqali lase vaka cava e vakayagataki, na kena vakaraitaki sara, ka ra dau vakayaga taka o ira na marama?

Vinaka tau, na lase e tu i wai tui, e levu sara tu na kena veimataqali. E so e lase bulabula, e da raica ga, e se bulabula vinaka tu. E so e lase mate, e da raica ga, e sa qiqi toka o koya. O koya saraga na lase o ya, me na lai kau mai. Kau mai, mai vaka mamacataki taumada, mai vakasigani tu, me taura toka beka e dua na macawa se rua, ka oti, e sa qai lai biu e so na buka, baleta o keimami, e levu tu vei keimami na qa ni niu. E dau kena buka vinaka sara tu ga o ya. Oti o ya, e sa qai mai biu na wai ni niu se, na wai ga e rawa ni biu vata, me sa rawa ni vakamai na lase. Vakamai o ya, me sa dede toka na kena vakamai, me oti saraga, me sa sega tale ni dua na buka e tiko kina, e sa qai lai kau mai e duana tini, me sa qai lai biu vata ga i loma, sa qai lai kau mai e

dua na dramu, se na vokete wai, mo qai mai suiwa kina. Suya ga vaka oqo, biuta sara e so na drau ni kau, ubia, me kakua ni cegu mai na katakata. Ni sa suasua ga o ya, ubia sara vakavinaka, ke mani tu tale e so na taga, se so tale na ka, me rawa ni ubi vaka vinaka kina, me kakua na cegu mai o koya na katakata o ya, ni sa sui oti na wai, e sa love saraga vakavinaka. Ko na wai oqo, e lai vakawaicalataka na lase oqo, ko sa tavu oti. Oti qori, na sa sivi e dua na siga, e sa na qai lai cega, ni o na lai cega, ko na qai raica, ko na lase kece ko o biuta me tavu, e sa waicala kece, e sa vaka sara tu ga na galawa.

-- Oi, sa qai kau mai na lase?

Sa qai kau mai na lase, qai lai vakayagataki. Ia, na kena lai kau mai, me kua sara ni vakayagataki, me mai toka mada, rauta beka e rua na macawa, me sa qai vakarautaki. Ni mai vakayagataki vakatotolo, e narawa ni mai kania talega na drau ni ulu, me cavuru, e rawa talega, me vakacacana na liga, ni ka kaukauwa na lase, ke sega, ni mate vinaka, e na kania saraga na liga.

-- I tau, na nodra i benabena o ira na marama e na gauna e liu, e cava beka o rogoca vei ira na kena bui. E tu beka e so na vaka tatabu, e ra dau taurivaka toka na marama, me rawa ni veisau taka na nodra i benabena?

Io, e dau tu e so na kena vakatatabu.

-- E rawa beka ni o talanoataka vei au?

Io, e dua oqo, Kevaka e qai bukete vakadua, e sa dau vakatabui saraga, me dau lai raica ne benabena vakaViti o ya. E dua, kevaka e sa tiko na gone, ka sega tiko ni kilai, ka so na maramara toka ka

rabenabena toka, na ka o ya, e ra dau tukuna na bñi. Me ra kura sara ga ni raica, kevaka e ra sa raica, e dua na ka e na yaco vua na benabena o ya, e na cavuru na uluna, e na kakaca na yagona, me lai yacova sara ni katokaro. Ya, ni sa kania na lase. O ya e so na ka au taura rawa, e na nomu taro o ya tau.

-- I tau, na kena i vakamacala au taura rawa vei kemuni na marama ni Yasawa, me vaka ni o rogoca mai vei ira na bui. N, sebera na benabena, e dau koti e liu na uludra, se e oti na bena, e qai koti i muri?

E so e dau koti oti, ia e sega soti ni dau vinaka o ya. E vinaka ga, ni sebera ni koti, me taura na qali, me vaka o vakamacalataka tu. E sa na oti o ya, e sa na qai seru mai, me sa qai oti o ya, e sa qai vinaka saraga na drau ni ulu, me duri vakavinaka saraga, me sa qai koti, e sa qai tautauvata saraga.

-- I tau, na cava o ni dau raica vei ira na bui, e na yanuyanu vaka turgga o Yasawa, na kena i vukivuki ni maroroi ni ulu, me rawa ni bulabula vinaka tu ga, me loaloa vinaka tu?

Io, na taro oqori tau, da dau raica vei ira na noda bui, e dina ni gauna va o ya, ia e dua na ka au raica kina. E sa so na bui e ra dau mamakuku taka na drau ni uludra. Ni ra seruseru vinaka saraga, e so na waiwai e ra dai vakayagataka. E sega soti na ka ni sasauni me vaka ni sa lako tu e na gauna oqo. E ra taura ga na niu, e dua na ka e ra dau taleitaka, na niu ko e kari wale sara tu ga oqo, sa saqa toka e na tini lalai. E so tale na draunikau, e ra dau biuta tu, me dau wali kina na uludra, e sa rairai vinaka sara ga tau.

-- Vinaka sara vakalevu Naomi e na nodaru veitalanoa me baleta na benabena. Me vaka ga ni nodrau ulutaga ni veitalanoa e na siga ni kua, na ka ni sasauni e ra dau taurivaka tu o ʻāra na noda marama e na gauna e liu. Me vaka na gauna ni kua, e ra sa tu o ira na noda gone yalewa, e ra sa vakayagataka tu na ka ni sasauni vaka valagi. Na cava e ra dau vakayagataka o ira na marama e na gauna e liu, me ra dau lumuta toka kina na baludra, me dravia vinaka toka kina na baludra. E so na ka ni sasauni e tu ka ra dau vaka yagataka e na gauna e liu?

Vinaka vakalevu tau, na taro oqori, au se na sauna toka ga e na ka ga au raica. A sega soti ni so, na ka ni sasauni, me vaka e sa vakayagataki tu e na gauna ni kua. E sa na vakayagataki saraga na waiwai.

-- Na waiwai saraga?

Na waiwai saraga, e sa qai vakasaluwaki taki e na yasi, e so tale na drau ni kau boi vinaka, e sa duatani ga na kena boi vinaka. E dua na ka e da vakawale taka tiko oqo, na nodrai saluwaki vaka Viti. E sa dua na ka totoka, o ira mada na tinada, ni ra sa ukutaki keda e na sasauni vaka Viti, e sa boi vinaka dina. Na veidraunikau vinaka boi vinaka, e ra sa cakava toka kina, me ka ni sasauni. E sega tale ni dua na ka, au na vakuria tale tau kila ga ni sai koya ga na waiwai vaka Viti, sa bau boi vinaka saraga.

-- E so na ka o ni bau rogoa vei ira na bui, o ni bau donuya. E so na ka e ra vakayagataka e na yaloka ni matadra, me vulavula vinaka tu?

Au donuya toka ga o ya tau, sa dua ga na ka e ra taleitaka o ira

o ya, e sega tale ni vinakatà na vulavula, e vinakati ga na wai wai, me damu vinaka sara tu na matadra.

-- Tau, me vaka ni sa dewa mai na gauna ni vuli e na gauna ni kua, e sa tu e levu na ka ni sasauni vakavalagi. E vakacava o ira na noda marama e na gauna e liu, se o ira na noda turaga. Na cava o ni rogoca, me vaka ni kua, e sa tu na barasi ni bati, me vakavulavula taka kina na batimu. E vakacava e na gauna e liu, na cava e ra dau vakayagataka na marama, kei ira na turaga?

Na ka ga e da dau raica mai vei ira na noda qase, na ka e ra dau vakayagataka, o ira na noda i tubutubu e liu. Baleta, o keitou, na gauna keitou yacova mai o ya, e ra sa vakayagataka tu na barasi ni bati o ira e na gauna o ya. E ra tukuna o ira, e ra dau vakayagataka tu ga na domu. E ra mama saraga, me ra gunuva tu. Ia, e talanoataka o noqu qase, na ka o ya e vakaukauwa taka tu na batidra, ni tavako, e qai ka ni gauna ga oqo. O noqu qase madaga, e dau talanoataka na veika vaka o ya. E vaka me sega ni dau taleitaka na tavako, na ka o ya, e dau talanoataka o koya. O nona i tubutubu e dau vakayagataka ga na dovu. E sega ni dau sasaunitaka, o ya na ka ga e ra dau vakayagataka. Na ka o ya, e taura na batidra me savasava. Na ka o ya, e tukuna na qase vei au. Au na tukuna ga na ka e tukuna tau,

-- Tau, me vaka na gauna ni kua, e sa levu sara na ka ni sasauni e ra vakayagataka toka o ira na noda marama. E dua na ka o ni rogoca vei ira na noda marama e na gauna e liu. Na mataqali sasauni cava e ra dau vakayagataka e na gauna e liu, na cava e ra dau vaka yagataka, me ra dau samaka kina, kevaka e donuya na nodra tauvimate

tiko?

Qori tau, na tauvi mate e dau yacovi keda. E dua na ka na nodra dau maqosataka na vakasama oqori. Ni dau tukuni vakaoqo va oqo na tauvimate, e sa dau dua na ka na nodra samaki ira, sa lako ga mai na wai, na wai katakata, me ra vakasavasavataki ira. E dua na ka ~~ix~~ e taleitaki tiko vei ira, ni ra sa rui maqosa saraga. E sega na kena i yaya, ia na ka e ra cakava, e sa bau vinaka saraga, me vaka niu sa talanoataka tiko oqo. E sega ni ra dau cegu, ni ra dau vakayagataka na drau ni moli. E dua na ka o ya, e dau vaka yagataki vakalevu, ni sa yaco mai na tauvimate, e sa toka sara na wai katakata, e dau tukuni va oqo, mo kuvu mada, mo bulabula vinaka kina, o ya e dua na ka e dau tauri iko, kevaka o sa bula bula vinaka toka. E sega, na ivakamacala o ya Tau, au rawa ni vakamacalataka, ni o tukuna mai na tikina oqori.

-- E ra vaka yagataka na draunimoli, se e dua tale beka na drau ni kau e ra vakayagataka?

E so tale na kau me vaka na co boi, e so na drau ni uci, e so na ka vaka o ya, e dau boi vinaka, ka solia tale ga na bulabula.

-- Sa vinaka vakalevu Naomi. Ni sebera ga ni tini na nodaru veitalanoa me baleta na ka ni sasauni, e ra dau vakayagataka toka o ~~ira~~ na noda marama e na gauna e liu. Ke tiko tale beka e dua na ka o ni v ia vakuri, me ra kila taka mai na noda e ra na vakarorogo toka mai e na nodaru veitalanoa e na siga ni kua. Kevaka e dua na ka o ni via tukuna, e sa kena gauna oqo?

Vinaka vakalevu tau, au gadreva ga meu vakaraitaka, e sa dua ga na ka vinaka, me da lesu na marama e na gauna oqo, me baleta na noda

i bena vaka Viti, na sasauni vaka Viti. Ni sega ni so na i lavo e yali kina. Ni da taura ga ka tu e matada. E dredre ni da sa lesu tiko e na gauna oqo. Io tau, ni o ni sa vakamacalataka toka mai, au via vakamacalataka toka ga vakalailai, e ra sa sega sara ni ra galeleva o ira na noda gone, na sasauni, daru veitalanoataka tiko oqo. E tiko vei keimami na yanuyanu oqo, e dau tu yadua sara keimami dau qai vakayagataka. Ia, na ka oqo, e sa bau dua na ka totoka vei keimami. Ia me vaka na waliwali, kau talanoataka tiko yani oqo, e sa sega toka. E sa kau ga mai na waliwali vakavalagi, me vaka ni sa kena gauna toka ni kua. Ia, e so na gauna, au dau vakayagataka na i sasauni ni ulu, kau vakaraitaka tiko yani oqo. Au gadreva ga, mo ni vakadewataka tiko vei ira na luvei keimami, ni na yaco tiko na gauna, keimami na lesu tale ki na ka oqo. O au, sa koya walega ga oqo, na levu ni kau, au vinakata, meu vakuria na nodaru veitalanoa e na siga e daidai.

SA OTI.